

Læringstrekanten til Knud Illeris: Tre læringsdimensjoner, to prosesser og erfaringsbegrepet beskrevet og relatert til leseopplæring og tilføyde momenter fra andre

Samfunn: Avgjørende samfunnsforhold mht. *læringsmulighetene* og *kravene* til *språklig og skriftspråklig kompetanse*: *Globalisering/kunnskapssamfunn*: Stadig økende krav til *kompetanse* – dvs. kunnskaper og ferdigheter som kan kombineres og anvendes i nye og ukjente situasjoner. Økende krav til leseflyt, akademisk leseforståelse og skriftlig kommunikasjon på norsk/engelsk, samhandling på tvers av land/kontinent, omstillingsevne, fleksible kunnskaper, kreativitet, kritisk tenkning og evne til å velge ut og sammenholde informasjon fra flere kilder. Nye læreplaner og leseprøver er drevet fram av økonomiske årsaker. Men mister man omsorgen for hele mennesket – og et helhetlig dannelsingsperspektiv? *Begrensede ressurser i skolen*: Det er snevre rammebetingelser mht. lærerressurser/materiell/mulighet for tilpasset opplæring innen et stort spekter av behov inkludert flerspråklig, og knappere tid til å legge *fundamentet for læring*. Både lærere og elever – og særlig barn i risikogrupper – opplever tids- og forventningspress, ytre kontroll, usikkerhet og frykt for nederlag – og havner i motivasjonsrelatert *ambivalens* og forsvar mot læring.

Førskole: Sosial arv medfører ulik grad av *emergent literacy*, begynnende lesetilegnelse, høytlesning, rikdom innen språk og begreper. En- eller flerspråklig hos foreldre/barnehagelærere/barn.

Skole: Varierende situasjon mht. lokaler, klassestørrelse, lærer kvalifikasjoner, leseopplæringsprogram, ressurser, integreringsmuligheter, kunstintegrering og samarbeid med foreldre og lokalmiljø.

Innhold: *Viten, forståelse, ferdigheter, innsikt, mening, kvalifikasjoner, holdninger, sosialitet og disposisjoner.*

Disposisjoner: Nyborg: Lærte LTM-strukturer basert på tidligere erfaringer – grunnlag for følelsesmessig og motivasjonsrelatert aktivisering via sansning, hukommelse og tanke. Hattie: Måten en åpner seg for læring på.

Viten iht. Nyborg: Lagrede erfaringer i form av forestillinger, begreper, begrepssystemer og utsagnsordnede meninger. *Språkferdigheter* er involverte i *organiseringen av viteenheter*. Skriftspråktilegnelse avhenger av alfabetisk innsikt og fonembevissthet.

Ferdigheter i lesing og skriving tilegnes i tre faser (Fitts): *Kognisjonsfase, automatiseringsfase, automasjonsfase.*

Tilsiktet innhold mht. skriftspråktilegnelse og lesing: **Kombinasjon av bevissthet og automatisering fram til et autonomt nivå der en overvåker lesing og skriving.**

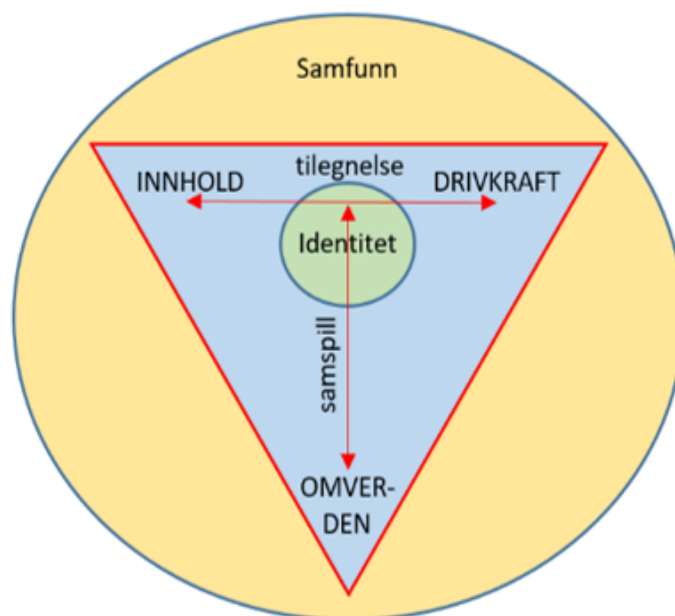
Tønnessen og Uppstad: Vekselvirkning mellom ordgjenkjenning/forståelse illustrert ved en *hermeneutisk spiral*.

Ferdigheter som inngår: fonem-grafem-kopling på alle nivå, fonologisk analyse og syntese, morfembasert lesing og staving, sammenlesingsteknikk, fonologisk og ortografisk lesing, effektive lesestrategier, skriftlig formidlingsevne – argumenterende/fortellende skriving.

Lesing som fører til: Meningskonstruksjon, læring, forståelse, innsikt, refleksjon, kritisk tenkning, identitetsutvikling – både *assimilasjon* og *akkomodasjon* (Piaget/Illeris).

Positive disposisjoner: mestringsforventning, vi-følelse, det å se seg selv som en lærende person (Hattie).

Utisiktet innhold: Feillæring – selvdnevurdering, stagnasjon i lavere lesefaser, lydplukking, lesing uten bevissthet, oppmerksomhet og forståelse. Ikke-læring.

Læringstrekanten er satt sammen av tre modeller i Illeris (2012): *Læring*. Denne utgaven, og tilpasningen til skriftspråklæring, er godkjent av Knud Illeris.

Omverden (eller situasjoner iht. Nyborgs PSI-modell) inneholder *relasjoner* og den *materielle verden*. Samspillsformer – gradert etter aktivitet, involvering og fokus – er: *Persepsjon, formidling, opplevelse, imitasjon, virksomhet og deltagelse*. Imitasjon er viktig for læring, særlig i førskolealder. Virksomhet og deltagelse er aktive, målrettede samspillsformer. Deltagelse innebærer også praksisfellesskap og medinnflytelse. Læringsmiljøet må være preget av ro, samhold og felles opplevelse av å være lærende mennesker, ifølge Hattie.

Sosialt samspill i leseopplæringen: Felles førstehåndserfaringer, begrepsundervisning med action-timer, kamerathjelp, parlesing, veiledet lesing, parskrivning på PC, prosessorientert skriving, parvis sangtekstpusling (på PC), klasse- eller gruppearbeid med bokstav- og talesymbolkort. Felles sang av språkløysanger, felles gjennomgang av artikulasjon og symboler. **Lærer-elev-interaksjon:** Lærer skaper trygghet, formidler positiv forventning, ser eleven, veileder, bygger stillas, utfordrer, gir TPO og gradvis overdragelse av ansvar.

Materiell verden: Naturen, redskaper, sanger og andre kulturuttrykk, materiell, metoder, litteratur, læreverk, leker og begrepsmaterieill.

Bøker faller inn under begge kategorier når eleven går i dialog med teksten, og når klassen har felles dialog rundt en tekst eller bilder.

Drivkraft er det som gir energi til læringen: *Motivasjon, vilje, følelser*, energi, interesse, oppgaveorientering, oppmerksomhet, lærte og nedarvede disposisjoner. *Disposisjoner* skaper, iht. Nyborg, motiv for å unngå, unnsnippe og angripe – eller oppnå, oppsøke og ønske velkommen. Læringsinnholdet preges av drivkreftene, og drivkreftene influeres av det som læres (Illeris). Leontjevs motivasjonsteori: Yngre barn drives av et lektemotiv. Derfor må læringsaktivitetene være lekpregede.

Erfaring er iht. Illeris *det tvverrgående læringsbegrepet*. Her er alle tre dimensjonene vesentlige. Lærer man noe alene, inngår det likevel i en sammenheng, og er alltid sosialt formidlet.

Læring forutsetter *aktivitet og deltagelse som omsettes i erfaring og utvikling, og skaper mening og identitet* (Wenger via Illeris).

Sansesmessige impulser fra omverdenen når følelsesentra mm. og filteres i LTM før de når arbeidsminnet/KTM i form av «bilder» som *overveies*, og fører til en *reaksjon* og ev. *lagring* i LTM. LTM er *tematisk ordnede spor av elektrokjemiske kretsløp*. Impulsene kobles sammen med følelsene våre.

I de to **prosessene** (tilegnelse og samspill), påvirker de tre **dimensjonene** (innhold, drivkraft og omverden) hverandre gjensidig.